

MEMO

Bevindingen n.a.v. oriënterende gesprekken met stakeholders

03/06/2018

Bevindingen n.a.v. oriënterende gesprekken met stakeholders

1 INLEIDING

In het Energietransitieprogramma 2016-2020 heeft de gemeenteraad besloten om een Visie energielandschap op te stellen. In de Visie energielandschap zal de gemeente aangeven op welke voorwaarden en onder welke omstandigheden de gemeente mee wil werken aan grootschalige duurzame energie, zoals windmolens en zonnepanelenvelden.

Daarnaast zijn er in de gemeente private partijen met concrete initiatieven voor windmolens en zonnepanelen. De gemeente wil deze initiatieven beoordelen vanuit een visie.

Als eerste stap naar een Visie Energielandschap hebben we met verschillende stakeholders een oriënterend gesprek gevoerd. Dit memo betreft een samenvatting van de belangrijkste bevindingen uit die gesprekken.

1.1 Verkenning Oss – 's-Hertogenbosch

Naast de gesprekronde t.b.v. de Visie Energielandschap hebben we in samenwerking met Oss en de Provincie een verkenning van de mogelijkheden voor grootschalige duurzame energie in het gebied tussen Oss en 's-Hertogenbosch uitgevoerd. Voor die verkenning hebben we ook met stakeholders gesproken, maar dan gezamenlijk met Oss en de Provincie. Van deze verkenning is een apart verslag gemaakt.

1.2 Geïnterviewde stakeholders

In bijlage 1 is een overzicht van de geïnterviewden opgenomen.

We hebben de volgende organisaties uitgenodigd voor een interview (gesprek):

- De wijk- en bestuurs- en dorpsraden;

- Overheden: gemeenten en provincie;
- Initiatiefnemers met plannen voor zonnevelden en windmolens
- Ondernemers;
- Grondeigenaren: terrein beherende organisaties, waterschappen, Rijkswaterstaat;
- (Andere) belangenorganisaties, zoals de natuur- en milieuorganisaties, landbouworganisatie, energiecoöperaties.

Het onderwerp van gesprek met de stakeholders was het opwekken van duurzame energie in het buitengebied. De vragen waren: welke belangen wilt u in het kader van de opwek van duurzame energie in het buitengebied aan de gemeente meegeven? Welke rol speelt u zelf hierbij? Hoe wilt u in dit proces verder betrokken worden?

2 BEVINDINGEN

2.1 Wijk-dorps- en bestuursraden

De wijk-dorps- en bestuursraden onderkennen in het algemeen het belang van de verduurzaming van de energievoorziening. Enkele wijkraden zijn zelf actief bezig met het onderwerp, bijvoorbeeld door het organiseren van een thema-avond over duurzaamheid. Over het algemeen is men er voorstander van eerst alle mogelijkheden op het gebied van isoleren e.d. en zonnepanelen op daken e.d. benutten en pas daarna aan de slag te gaan- met grote terughoudendheid – met grootschalige opwek van duurzame energie met windmolens en zonnevelden in het buitengebied.

Kennis van wat er reeds gebeurd op het gebied van energiebesparing en duurzame energie binnen de gemeente is beperkt. Men wil wel graag weten wat er verder gebeurt binnen het Energietransitieprogramma. Uit veel gesprekken komt naar voren dat communicatie erg belangrijk is, en dat dat nu nog veel te weinig gebeurt. De wijze waarop inwoners hun inbreng kunnen leveren op de besluitvorming over initiatieven (zoals windmolens) wordt gezien als iets wat vanuit de gemeente beter kan worden gefaciliteerd.

Men wil inzicht in de redenen om binnen de gemeentegrenzen in te zetten op grootschalige duurzame energie. Kennis van de omvang van de opgave en wat er voor nodig is om om te schakelen naar het gebruik van duurzame energie is grotendeels onbekend, zo blijkt uit de gesprekken.

Enkelen van de geïnterviewde vertegenwoordigers van de wijkraden vinden dat wanneer de gemeente meer ruimte biedt aan opwekking van duurzame energie, zeker in het buitengebied, dit eigenlijk alleen kan wanneer ook (groots) wordt geïnvesteerd in energiebesparing in de

gebouwde omgeving. Daarmee wordt energiebesparing in gebouwen als een randvoorwaarde meegegeven aan het opwekken van duurzame energie in het buitengebied.

Wat windenergie in het buitengebied betreft zijn de meningen duidelijk verdeeld: een deel van de geïnterviewden is tegen windenergie in het buitengebied, een deel ziet het opwekken van windenergie in het buitengebied als onmisbaar en onvermijdbaar binnen de energietransitie. Naar mate men dichterbij de concrete initiatieven voor windmolens woont is de zorg groter voor hinder vooral door slagschaduw en geluid, maar ook uitzicht en 'horizonvervuiling' spelen een rol.

Men wil graag betrokken worden bij het verdere proces en waardeert deze eerste gespreksronde. Tegelijk geeft men ook aan dat het makkelijker is om op een plan te reageren, dan vooraf aan te geven welke belangen meegewogen moeten worden, zolang er nog geen concreet plan is.

De geïnterviewden geven ook aan veelal niet voor het hele dorp of de wijk te kunnen praten en in die zin dus niet een achterban te kunnen vertegenwoordigen. In het algemeen wil men wel meehelpen en meedenken in het bereiken van de inwoners van de wijk/dorp.

2.2 Rijkswaterstaat en de waterschappen

Voor RWS en de waterschappen geldt dat zij bezig zijn met het verduurzamen van de eigen bedrijfsvoering en dat zij potentiële locaties voor duurzame energie opwekking hebben. Zij zijn in beginsel bereid om locaties beschikbaar te stellen voor de opwekking van duurzame energie, maar willen ook hun eigen doelstellingen voor de opwekking van duurzame energie realiseren. Ze willen graag betrokken worden bij de verdere ontwikkeling van de Visie energielandschap.

2.3 Overheden: gemeenten en provincie

Omliggende gemeenten hebben vergelijkbare beleidsdoelstellingen op het gebied van energiebesparing en duurzame energie en zij hebben ook vergelijkbare afwegingen en dilemma's. Zij willen dat de gemeente samen optrekt in het ontwikkelen van een ruimtelijke visie voor windmolens en zonnepanelen-velden. De samenwerking met Oss is daarvan een goed voorbeeld. Binnen de regio Noordoost Brabant is het proces opgestart om te komen tot een regionale energie – en klimaat strategie, die ook een ruimtelijke visie zal zijn.

Overheden, gemeenten en provincie, zien het als voorwaarde om bij duurzame energieprojecten maatschappelijke meerwaarde te creëren.

Vaak wordt een 'gebiedsfonds' genoemd. Een idee is dat opbrengsten van grootschalige projecten ten goede komen aan de betrokkenen in de omgeving, bijvoorbeeld door de middelen te kunnen investeren in energiebesparende maatregelen. De provincie eist in haar verordening dat ontwikkeling van wind- en zonne-energie een meerwaarde opleveren voor de maatschappij.

De provincie vindt de Rosmalense polder een belangrijk gebied voor windenergie. De gebieden langs de Maas lenen zich voor grootschalige opwekking van duurzame energie. De Rosmalense polder is van groot belang vanwege de potentieel grote bijdrage die de polder kan leveren aan de provinciale doelstelling voor de opwekking van duurzame energie.

De provincie ziet met name elektriciteit uit zon en warmteopwekking als een stedelijke functie. Ze wil dit dan ook, mede vanuit zuinig ruimtegebruik, zoveel mogelijk combineren met bebouwd gebied. Windenergie zal daarentegen meer in het buitengebied moeten worden opgewekt gezien de omvang van de molens en de beperkingen die binnen bebouwd gebied gelden. Vanuit dat oogpunt ontstaat dan ook de volgende verdeling voor opwekking van duurzame energie in de ruimte: windenergie in het buitengebied; zonne-energie en andere technieken gekoppeld aan bebouwing in bebouwd gebied of in het buitengebied, gekoppeld aan bebouwing.

In het landelijk gebied zijn meerdere belangen aanwezig die onder druk kunnen komen te staan door het belang om duurzame energie op te wekken. Dit zijn bijvoorbeeld: biobased economy, food, cultuur, natuur, landschap, waterberging. Het is een ingewikkelde puzzel om deze belangen af te wegen en hierin keuzes te maken. Een afweging hierin, door de provincie, komt nog. De provincie ziet wel kansen door de transitie van de landbouw voor de opwekking van duurzame energie, in het bijzonder bij stoppers in de landbouw.

De provincie wil dat gemeenten een visie hebben hoe om te gaan met energieopwekking in het buitengebied om te voorkomen dat constant gereageerd moet worden op losse op zichzelf staande initiatieven van externen.

2.4 Initiatiefnemers windmolens en zonnepanelenvelden

De initiatiefnemers geven aan dat het voor hen vooral van belang is dat er snel duidelijkheid komt over de mogelijkheden voor de opwekking van duurzame energie in het buitengebied. Initiatiefnemers benadrukken op voorhand niet teveel beperkingen op te leggen om voor de toekomst opties open te houden.

Initiatiefnemers zien verder de onzekerheid over financieringsinstrumenten of subsidieregelingen gedurende de looptijd van een project als een knelpunt.

Initiatiefnemers zijn zeker bereid om mee te werken aan participatie van omwonenden en andere belanghebbenden in het proces en eventueel ook in de vorm van een bijdrage aan een maatschappelijk doel of aan financiële participatie van omwonenden.

2.5 Terrein beherende organisaties

In het algemeen staan behoud en / of verbetering van natuurwaarden en de betrokkenheid van de inwoners centraal bij terrein beherende organisaties.

De grotere organisaties (Staatsbosbeheer, Stichting Het Brabants Landschap, Natuurmonumenten, Brabantse Milieufederatie) hebben een gezamenlijke visie op duurzame energie in het buitengebied opgesteld¹. Zij doen in hun visie vier aanbevelingen ten aanzien van de energietransitie:

1. Fors verhogen van de energiebesparingsdoelstellingen in de provincie Noord-Brabant van 15% naar 50% (zie ook Urgenda, 2014);
2. Goed scannen van het zoekgebied voor windturbines op geschikte locaties, die mogelijk tot op heden over het hoofd gezien zijn en waarvoor draagvlak te vinden is;
3. Zo spoedig mogelijk een provinciale kaart maken waarop duidelijk wordt waar de waardevolle (kleinschalige cultuur-)landschappen liggen en waar windturbines wel en niet gewenst zijn;
4. Inzetten op een brede mix van inpasbare verduurzamingsmaatregelen

De terrein beherende organisaties vinden dat het hele proces om te komen tot een regionale, eenduidige visie en aanpak onvoldoende structuur heeft. Ook vinden zij dat de visie en aanpak van de gemeente 's-Hertogenbosch naadloos in de visie van de regio zou moeten passen.

De randvoorwaarde voor deze partijen is starten met energiebesparing en daarna, mag ook parallel, inzetten op de opwek van duurzame energie.

¹ De aanbevelingen zijn gedaan in de gezamenlijke notitie: *De energieopgave en het Brabantse landschap; Visie van Brabantse natuur- en milieuorganisaties** (2017)

Ten behoeve van de ruimtelijke kwaliteit moet het opwekken van duurzame energie gebeuren in samenhang met andere ontwikkelingen die een ruimtelijke impact hebben. Niet de initiatieven, maar de ruimtelijke kwaliteit is leidend volgens de terrein beherende organisaties. Een randvoorwaarde is dat het opwekken van duurzame energie in het buitengebied volgens hen nooit ten koste kan en mag gaan van natuurwaarden. Het Natuur Netwerk Brabant is een absolute no-go zone en aaneengesloten natuurgebieden moeten zoveel mogelijk worden gespaard. Compensatiemaatregelen werken onvoldoende en zouden volgens de organisaties niet moeten worden ingezet om projecten rond duurzame energie mogelijk te maken. Zij stellen communicatie over projecten en participatie door de omgeving als randvoorwaarde.

2.6 Natuur- en milieuorganisaties

De belangen die door de natuur- en milieuorganisaties worden genoemd lopen uiteen. Vanuit het natuuroogpunt benadrukt men het belang van lokale natuurbescherming, wat veelal in strijd is met grootschalige windenergie. Vanuit het milieuoogpunt is juist het tegen gaan van de opwarming van de aarde door over te stappen van fossiele naar duurzame energie het grootste belang.

De meningen blijken te verschillen over biomassa als bron van duurzame energie. Productie van biomassa mag niet ten koste gaan van natuurkwaliteit, de meningen over de invloed op natuurkwaliteit verschillen. Deze productie van biomassa zien partijen als extra natuur en niet als compensatie voor natuur die ergens anders verloren gaat.

Tot slot stellen enkele geïnterviewden als randvoorwaarde voor de energietransitie dat het gebruik van fossiele brandstoffen niet meer wordt gestimuleerd.

Gezamenlijk met de terrein beherende organisaties heeft Natuur Milieufederatie Noord-Brabant een visie opgesteld. Zie hierboven bij terrein beherende organisaties voor de vier aanbevelingen.

2.7 Energiecoöperatie

Er zijn verschillende energiecoöperaties. Energiecoöperatie 073 en een aparte voor Bossche Windenergie West. De coöperaties hebben drie inhoudelijke pijlers: besparen, opwekken en advies. De energiecoöperaties richten zich niet echt op het buitengebied, focus ligt op bebouwd gebied en het betrekken van de inwoners van 's-Hertogenbosch.

Het publiek belang bij het opwekken van duurzame energie is eerlijk delen en alle burgers betrokken maken. Van de windmolens die worden

ontwikkeld zou er niet slechts één molen een collectieve molen moeten zijn, maar het gehele park. De gemeente moet zorgen voor een heldere inpassing en moet deze beweging stimuleren en faciliteren.

De geïnterviewden geven aan dat wijkraden en andere betrokkenen op tijd in het proces er bij betrokken willen worden. Dat is ook vanuit de gemeente belangrijk. Richt dit proces dus goed in en zorg ervoor dat je mensen ook echt bereikt.

Energiecoöperaties zien dat een project nog te vaak valt of staat met de langdurige en vasthoudende inzet van een trekker. Dit wordt als knelpunt in de voortgang van projecten ervaren. Ook het organisatievermogen van een coöperatie is niet altijd op orde, vaak door gebrek aan middelen om professionele ondersteuning in te huren waardoor organisaties voornamelijk afhankelijk zijn van vrijwillige inzet.

2.8 Ondernemersvereniging

Voor ondernemers is de opwek van duurzame energie soms een verbreding van bedrijfsactiviteiten. Ondanks de (wettelijke) verplichtingen zijn energiebesparing en opwek van duurzame energie nog zeker niet bij alle ondernemers 'business as usual'.

Ondernemers zien de onzekerheid ten aanzien van beschikbaarheid van verschillende (financiële) instrumenten en ondersteunende maatregelen, die (nu nog) nodig zijn om een project rendabel te maken, als belangrijkste knelpunt. Subsidies zijn vaak slechts tijdelijk beschikbaar en de initiatiefnemer loopt gedurende de looptijd van het project altijd het risico dat een regeling alsnog wordt afgeschaft.

Randvoorwaarde voor veel ondernemers is dat de opwekking van duurzame energie een sluitende business case moet zijn en dus financieel rendement oplevert. Samenwerking tussen overheid en bedrijfsleven is een randvoorwaarde, en idealiter ook samenwerking tussen ondernemers onderling, om stappen te kunnen zetten en het niveau van marginale projecten te ontstijgen. Een randvoorwaarde om ondernemers meer in beweging te krijgen is het verhelderen van de opgave en de aanpak door de gemeente door vooral helder te zijn over de rol die ondernemers hierin kunnen of moeten spelen.

2.9 Agrarische belangenorganisatie ZLTO

Voor de agrarische sector is duurzame energie vooralsnog een secundaire activiteit. Agrarische ondernemers richten zich primair op voedselproductie. De agrarische sector ziet kansen in het opwekken van duurzame energie als verbreding van de bedrijfsactiviteiten en ziet kansen voor samenwerkingsvormen tussen agrarisch ondernemers.

Een voorbeeld is het initiatief in de Rosmalense polder waar meerdere agrarische ondernemers gezamenlijk een windmoleninitiatief ontwikkelen met als uitgangspunt om de opbrengst te verdelen over de deelnemende agrariërs in dit gebied, ongeacht of er een windmolen kan worden geplaatst op eigen grond.

Ook ziet de agrarische sector kansen in zonne-energie wanneer de velden enige omvang hebben. Een belangrijk bestuurlijk speerpunt in de sector is het sluiten van (mest)kringlopen, waarbij men opwekking van duurzame energie door middel van vergisting als kans ziet.

Waar verbreding van het agrarisch bedrijf een kans is, kan dit ook een knelpunt worden, zeker als ook financieel de nadruk op een andere activiteit dan voedselproductie komt te liggen. Als het opwekken van duurzame energie in het landelijk gebied een interessante business case wordt, heeft dit een effect op de waarde van grond en daardoor mogelijk ook op voedselproductie. Een zorg die is uitgesproken is dat ondernemers zich mogelijk soms gemakkelijk laten verleiden – of onder druk laten zetten – door projectontwikkelaars. Overhaaste beslissingen lijken later lang niet altijd even goed te zijn voor het bedrijf of voor de dynamiek in de regio.

Belangrijke randvoorwaarde is dat de productie van duurzame energie niet ten koste mag gaan van voedselproductie. Windenergie heeft voor de agrariërs veelal de voorkeur omdat dit minder ten koste gaat van het grondoppervlak dan zonne-energie.

3 AANDACHTSPUNTEN OM MEE TE NEMEN IN HET PROCES

Alle geïnterviewden willen betrokken worden en blijven in het proces. Er is grote behoefte om te participeren in de verkennende en besluitvormende processen over duurzame energieprojecten in het buitengebied. Een aantal geeft aan dat zij in het verleden geen goede ervaring hebben met het worden betrokken in processen bij de gemeente 's-Hertogenbosch. Daarom vragen ze hiervoor extra aandacht.

Het belang en de rol van grootschalige duurzame energie (zon en wind) in de omschakeling naar een duurzame energievoorziening is grotendeels onbekend. Anders gezegd: breed leeft de gedachte dat zonnepanelen op woningen en gebouwen voldoende zijn om in de energiebehoefte te voorzien, terwijl dit in werkelijkheid maar om 10-15% van de energiebehoefte gaat. De gemeente zal veel aandacht moeten

besteden aan het verspreiden van informatie over de mogelijke bijdrage van verschillende technieken in de toekomstige duurzame energievoorziening en de druk die dit legt op de beschikbare ruimte en kwaliteit hiervan.

Energie besparen gaat vóór het opwekken van duurzame energie, dit is een breed gedragen uitgangspunt. Veel stakeholders geven aan dat het draagvlak voor grootschalige duurzame energie kan toenemen als alle mogelijkheden voor energiebesparing eerst - of in ieder geval ook - worden benut, en dat dit voor alle inwoners, omwonenden en andere betrokkenen heel duidelijk is.

Veel geïnterviewden vragen aandacht voor het beperken van de overlast die windmolens kunnen veroorzaken, zoals overlast van geluid en slagschaduw. Ook vraagt met aandacht voor zichthinder, het landschap en voor waardedaling van woningen.

Het creëren van maatschappelijke meerwaarde van projecten van windmolens of zonnevelden wordt breed als belangrijk gezien. Er zijn echter nog geen concrete ideeën voor. Dit moet nader uitgewerkt worden, in samenspraak met alle betrokkenen. Op het idee om een gebiedsfonds op te zetten specifiek voor bepaalde doelen, zoals het financieren van energiebesparing in de gebouwde omgeving, wordt in het algemeen positief gereageerd. Stakeholders geven aan dat dit kan bijdragen aan de betrokkenheid en draagvlak voor de opwek van duurzame energie in het buitengebied.

BIJLAGE 1 GEÏNTERVIEWDE PARTIJEN EN PERSONEN IN HET KADER VAN DE VISIE ENERGIELANDSCHAP

Naam van de organisatie	Naam
Wijkraden	
Wijkraad Hintham	Marja van Noort
Bestuursraad Engelen-Bokhoven	Martin Kroezen en Yolie Mulkens
Wijkvereniging Binnenstad	Dhr. Schuurs
Wijkraad West	Dhr. Kieft
Wijkraad Zuid	Dhr en Mw. Baert
Natuur- milieuorganisaties	
Stichting Bossche Milieugroep	Arie Bijl
Staatsbosbeheer	Jan Fenten
Brabants Landschap	Ernst jan van Haaften
Brabantse Milieufederatie	Frans Swinkels en Michel Bijlsma
Natuurmonumenten	Toine Cooijmans
Groene Hart Brabant	Adriaan van Abeelen
Stichting Boom en Bosch	Helmus Boons
IVN	Rien van der Steen
Initiatiefnemers en ondernemers	
Energiecoöperatie 073	Arjan Uijenhoet
Renewable Factory	Mark Weijn en Ronald Kloet
Bossche Energie Coalitie	Wilfried Aarsen, Jody van den Griendt en Laur Vissers
Overheden	
Waterschap De Dommel	Marion Rensink en Richard Moerman
Waterschap Aa en Maas	Peter van Vugt
Provincie Noord-Brabant	Eltjo Kugel
Meijerijgemeenten	Theo Schulpen (gemeente Vught), Peter Toonen (gemeente Haaren), Peter de Haan (gemeente Heusden), John van Zuijlen (gemeenten Boxtel en St. Michielsgestel)
Rijkswaterstaat	Paul Wissmann
Agrarische sector	
ZLTO	Ton van Korven